

В статті виділяються основні фактори збереження фольклорної традиції в умовах сучасного міста: створення мовного середовища; загальнодержавна культурна політика; фольклорні фестивалі та фестивалі дитячого творчості; наукове вивчення фольклорного матеріалу регіонів. Місто визначається накопичуючою клітинкою, що дає поштовх до всебічного вивчення та збереженню народних традицій.

**Ключові слова:** фольклорна традиція, фактори збереження народного творчості, урбаністичний контекст, фольклорні фестивалі.

V. TELEUTSYA

### **CREATING A LANGUAGE ENVIRONMENT AS A FACTOR IN THE PRESERVATION OF FOLK TRADITIONS IN MODERN CONDITIONS**

The article deals with the basic factors of the maintenance of the folk-lore tradition, which are selected in the conditions of modern city: creation of the linguistic environment; national cultural policy; folk-lore festivals and festivals of child's creation; scientific study of folk-lore material of regions. The concept of city is determined as a heat-sink cell that gives a shove to the new comprehensive study and maintenance of the folk traditions.

**Keywords:** the folk-lore tradition, the folk creation factors of maintenance, urbanism context, folk-lore festivals.

УДК 821.161.2-2.09

Анастасія ТКАЛИЧ

### **«ПРОВОКАЦІЯ ІНШОСТІ» НЕДИ НЕЖДАНОЇ: ЖАНРОВО-СТИЛЬОВЕ ТА ТЕМАТИЧНЕ РОЗМАЇТТЯ ТВОРІВ**

Стаття висвітлює творчість жінки-драматурга Неди Нежданої у контексті розвитку сучасної української драматургії на прикладі збірки її вибраних п'єс «Провокація іншості». Автор подає аналіз всіх представлених у збірці творів, звертає увагу на жанрове, тематичне та стильове розмаїття, творчий експеримент драматурга, «розшарування» текстів, що, з одного боку, приховує справжню авторську позицію, а з іншого – призводить до поглиблення рівнів прочитання творів, їхньої проблематики та характерів.

**Ключові слова:** сучасна українська жіноча драматургія, сюжет, персонаж, проблематика, жанр, стиль.

Дискусії щодо існування сучасної української драматургії, які мали місце у вітчизняному літературознавстві ще 10 років тому, вже давно не є актуальними. Сьогодні літературні критики та пересічні читачі відкрили для себе серію оновленої сучасної української драматургії, що презентувала цілий спектр різних стилів і засвідчила розмаїття пошуків сучасної української драми. Це видання «Страйк ілюзій: Антологія сучасної української драматургії» (2004), альманахи «Сучасна українська драматургія» (2003), антології сучасної драми «У чеканні театру» (1998) та «У пошуках театру» (2003), «Потойбіч паузи», антологія призерів конкурсу «Коронація слова», чотиритомник «Української драматургії». Разом із тим, світ побачили чимало авторських збірок – Я. Верещака, В. Герасимчука, О. Ірванця, О. Клименко, А. Крима, Неди Нежданої, З. Сагалова, О. Танюк, В. Фольварочного, Л. Чупіс, а також молодих авторів – П. Ар'є, А. Вишневського. Крім того, сучасних авторів-драматургів не просто читають, а й пишуть про них наукові роботи: монографії на основі докторських робіт з української драми О. Бондаревої, Т. Вірченко, Л. Онишкевич-Залеської, М. Шаповал, а також кандидатські роботи, яких дедалі більше. І, як зазначає Неда Неждана, «виявляється, що ця драматургія надзвичайно різноманітна й багатогранна – і жанрово, і тематично, і стильово» [2].

Саме Неда Неждана відіграла дуже вагомую роль у реалізації усіх цих проектів. Ця жінка домоглася офіційного запровадження в Україні фаху драматурга, змін в Агентстві авторських прав. Завдяки її невтомній праці та безмежній відданості в Україні побільшало видань п'єс, з'явилися конкурси та номінації – Коронація слова, Гранослов, відкрилась спеціалізація сценаристів. Не дивно, що постать жінки, яка пройшла непростий творчий шлях від поезії до драматургії, не може не зацікавити небайдужих до розвитку сучасної української літератури людей. Це й обумовило актуальність даної статті.

Метою цієї роботи є висвітлення творчості жінки-драматурга Неди Нежданої у контексті розвитку сучасної української драматургії на прикладі збірки її вибраних п'єс «Провокація

іншості», а отже, завданням даного дослідження є аналіз представлених у збірці творів, їхнього жанрового, тематичного та стильового розмаїття.

Неда Неждана (Надія Леонідівна Мірошніченко) — українська поетеса, драматург, культуролог, арт-критик, перекладач, журналіст, а крім того, голова Конфедерації драматургів України, заступник голови об'єднання драматургів у Спільці письменників, член ради Дому Європи і Сходу в Парижі.

Збічник вибраних п'єс Неди Нежданої «Провокація іншості», що побачив світ у 2008 році, знайомить читача із незвичайним поглядом авторки на драматургічний текст, в якому вона ніби грає в різні епохи, стилі, жанри, адже «...у її драматургічному світі співіснують історія і сучасність, трагедія і комедія, фентезі і жорстокий реалізм» [5].

Книга складається із передмови та шести п'єс: драматичної імпровізації «І все-таки я тебе зраджу», чорної комедії для театру національної трагедії «Той, що відчиняє двері», майже еротичної трагедії «Химерна Мессаліна», моноп'єси на дві дії зі стереоефектом «Мільйон парашутиків», трагіфарсу на 13 сходинок, одну паузу і одне падіння «Самогубство самоти» та небезпечної гри на дві дії «Коли повертається дощ».

Збірку відкриває передмова під назвою «Авто провокація». Неда Неждана зізнається, що писати автобіографії – це не традиційно та не характерно для неї, адже їй постійно хочеться змінюватися, бути іншою. Тож ця автобіографія – це спроба себе «спровокувати» на іншість [5, с. 4]. Це, напевно, найповніша біографія авторки, її власний погляд у своє минуле із висновками та перспективами.

П'єса «І все-таки я тебе зраджу», що відкриває збірку, охарактеризована Недою Нежданою як драматична імпровізація. Це постмодерна імпровізація авторки на тему особистого життя Лесі Українки, яка руйнує стереотип пам'ятника і створює новий образ – живої, земної, лукавої жінки. Словами Драматурга у п'єсі авторка зауважує, що «...сьогоднішній сюжет – про любов і зраду, про болоче щастя найсамотнішої людини – генія» [5, с. 13], це п'єса «...про солодку принаду талановитої і безталанної жінки» [5, с. 13]. «І все-таки я тебе зраджу» – це не просто інтерпретація класики, це саме той варіант історично-біографічної драми із

радикальною інтерпретацією центральних постатей, яка, на думку Неди Нежданої, потужно проявилася в сучасній українській драматургії [3].

Чорна комедія для театру національної трагедії «Той, що відчиняє двері» – це п'єса для тих читачів і глядачів, які віддають перевагу сенсу, а не формі. Авторка має на меті шокувати споживача своєї творчості. Саме тому вона обирає місцем дії морг, напівпідвальне приміщення.

Тут все буденно: мерці, трупний сморід, білі кушетки. Одна з героїнь твору – Віра – пересічна жіночка, тридцятидворічна працівниця моргу. Віра – звичайна жінка, із власними побутовими проблемами, мріями і пристрастями. Вона читає жіночі журнали, марить великими грудьми і гарними шмотками. Можливо її життя рухалося б у стандартному ритмі, якби не зустріч із мерцем на ймення Віка. За іронією долі, Віка, на жаль, чи на радість, виявилася не мерцем.

Ці жінки, замкнені в моргу і тероризовані дзвінками невідомих, трактують ситуацію надто кардинально – від потойбіччя до ядерної війни, від путчу до нападу бандитів, пристосовуючись до всього легко і з гумором. Та найстрашнішою стає свобода.

Вся п'єса – алегорія на сьогоденне життя: «Ти можеш іти, а можеш залишатися. Ти можеш бути живою, а можеш – мертвою. Ти сама вибираєш» [5, с. 55] – проголошує героїня Неди Нежданої Віка одну із усіх відомих істин життя. Героїні Неди Нежданої віддзеркалюють частину нашого суспільства: простого, тривіально-сірого, яке боїться розкритися, боїться критики. Авторка майстерно вибудовує діалоги між героїнями. Навіть імена Віра та Віка є дещо співзвучними. Дії героїнь абсурдні, як і сама ситуація, в яку вони потрапили. П'єса наскрізь пронизана невиліковним трагічним комізмом чи комічним трагізмом [1].

«Химерна Мессаліна» – майже еротична трагедія на дві дії – ще один варіант історично-біографічної драми із радикальною інтерпретацією центральних постатей, в якому на тлі імператорського Риму з його інтригами, переворотами, фатальними пристрастями і вбивствами проходить історія Мессаліни Валерії – однієї з найзагадковіших жінок в історії, яка стала імператрицею у 16 і була страчена у 23 за нечувану навіть для Риму розпусту.

Мессаліна у п'єсі – не легковажна німфоманка, а складна трагічна героїня. Напружена інтрига і несподівана мотивація вчинків, прагнення влади і кохання парадоксально переплітаються і руйнують долі героїв п'єси, кожен з яких – сильна особистість. Це стилізована гра в античність. Авторка неодноразово наголошувала, що сучасна п'єса не може конкурувати з класикою, саме тому вона повинна бути сучасною, актуальною, складною. Вишукуючи або вигадуючи підтексти, Неда Неждана дарує «інше» життя історичним постатям, подіям, вчинкам. Це так званий «...варіант історично-біографічної драми із радикальною інтерпретацією центральних постатей» [3], адже Неда упевнена, що «не захоплюється сучасна українська драма реалістичністю. Вона більш містична, фентезійна, іноді пост-абсурдна. Одне слово, різна» [3].

Потужним доказом так званої «іншості» сучасної української драматургії стала моноп'єса зі стерео-ефектом «Мільйон парашутиків», яка включена до каталогу кращих п'єс Європи 2006 року.

Ця п'єса дійсно незвичайна перш за все тим, що це моноп'єса – одна героїня, один день із життя, одна квартира на здійснення всіх мрій. І насправді на сцені лише одна героїня – Жінка, яка дещо іронічно ставиться до всього, що з відбувається з нею та навколо неї. Але згодом іронія та фарс, так звана роль, яку погоджується зіграти Жінка, аби отримати значну суму у спадок від міфічної бабусі зі Сполучених Штатів, перетворюється на трагічне розуміння плинності життя, про що Жінка дізнається із щоденника – хроніки одного дня, останнього дня життя молоді дівчини. Ця героїня уявна, та, що написала цей щоденник: щоденник про неї і про все, що складало її: про близьких і коханих людей, про мрії, про те, з чого складається жінка, про кохання, ненароджену дитину, та мільйон парашутиків, що здійснюють мрії.

П'єса Неди Нежданої «Самогубство самоти» – це трагіфарс на 13 сходинок, одну паузу і одне падіння. З першого погляду це дуже проста і сумна історія про двох людей, жінку та чоловіка, безмежно самотніх та нереалізованих ні в особистому, ні у професійному житті. Такі собі типові та дуже актуальні герої нашого часу, які навіть не мають імен, а зветься просто Він і Вона.

З іншого боку, ця п'єса з самого початку здається дивною, адже першими в ній з'являються двоє котів, які чекають свого третього, а в очікуванні розважаються тим, що спостерігають за людьми та коментують дійство. Типовість героїв п'єси руйнується дивними подіями, що стаються з ними: вони знайомляться у нетиповому та дивному місці – на даху багатоповерхівки, та ще й уночі. Вона хоче зістрибнути з даху, втомившись від жалюгідності свого існування, Він – ніби-то зупинити її.

Дійство розгортається наче у детективному романі, адже виявляється, що крім чоловіка та жінки на цьому даху присутній ще й третій – чи живий, чи труп, чи манекен? Все відбувається швидко і непередбачувано: порятунок, напад, розслідування вбивства, сповідь, кохання, приліт НЛО, наукове відкриття ... І разом із цим калейдоскопом подій змінюється жанр п'єси: трагедія, фарс, детектив, мелодрама, фентезі, а у фіналі виявляється, що все це – реал-шоу, гра.

Авторка навмисно залишає фінал відкритим: кожен із жанрів, за якими відбувалося дійство у п'єсі, може мати свій власний фінал, і кожен має вирішити для себе, чи відбудеться самогубство насправді. Неда Неждана переконана, що «...хороша п'єса – та, де можна пройти багато різних шляхів – тоді й більше людей нею зацікавлюється» [3].

Ще одна п'єса Неди Нежданої «Коли повертається дощ», а точніше небезпечна гра на дві дії, одержала першу премію в галузі драматургії на Бієнале актуальних мистецтв у Києві (2004), стала лауреатом літературного конкурсу «Коронація слова» (2006), була поставлена в театрі Ательє 16 (2006), а також представляла сучасну українську драматургію на I Міжнародному відкритому фестивалі сучасної драматургії «Реабілітація теперішнього» у Єревані.

У дивне провінційне містечко Н., де нічого не відбувається, ніхто не вмирає і не народжується, і де немає дощу, а люди грають у дивні азартні ігри, приїжджає чужинка. Саме вона, доклавши у бездушну гру власний біль, ніби оживляє цей світ. У п'єсі йдеться про сучасність, де стало так багато віртуальності і гри, що вони здаються важливішими, тоді як реальне життя – нецікавим і вторинним. І водночас про те, що неможливо змінити ні себе, ні світ, якщо при цьому нічого не вбивати і нічого не народжувати, а в Україні (і не тільки) забагато застиглого. У тексті є своєрідний

магічний ритуал із срібними парасольками і отрутою – як повернути в життя натхнення, а віртуальність наповнити живими почуттями. П'єса побудована за принципами гри, а стосунки між героями цілеспрямовано парадоксальні, а не реалістичні.

Збірка «Провокація іншості» – це справжній творчій експеримент Неди Нежданої. П'єси, зібрані у цій збірці, кардинально різні: авторка намагається «розшарувати» свої тексти: сюжетні лінії п'єс рухаються начебто й природно, самостійно, персонажі й події здаються реальними, буденними, але це тільки верхній, найпомітніший та найзрозуміліший рівень прочитання, що приховує справжню авторську позицію, намагання викласти проблематику своїх творів та характери з різних точок зору.

Для Неди Нежданої такі творчі експерименти мають досить конкретну мету: її вабить свобода пошуку, можливість експериментувати із жанрами, стилями, темами, адже, як зазначає сама авторка: «...для мене драматург – це той, хто зумів написати тексти, які провокують інших людей грати в його ігри, втілювати їх на сцені, які резонують зі своїм часом, змушують плакати, сміятися, думати, змінюватись» [3].

Авторка закохана у драматургію, адже «драматургія – це вільна невідома гра» [4]. Для Неди Нежданої «п'єса – ніби човен, який припливе до незнаного наперед берега» [4]. Вона зізнається, що сприймає драматургію на рівні якоїсь містики: різні режисери і актори інтерпретують її по-різному, інколи зовсім несподівано для самої авторки. П'єси починають жити власним життям, зваблюють дорослих людей гратися в ігри, які вигадала Неда, змінюють життя інших, деколи не відомих їй людей, але потім бумерангом повертаються до неї і змінюють її життя [4].

Так, з надіями та сподіваннями на краще, а ще й з гордістю за справу, яку Неда Неждана любить, та якій віддає усі свої сили, вона продовжує нелегку справу відродження сучасної української драматургії та новітнього театрального мистецтва.

Неда Неждана впевнено заявляє про те, що сучасна драматургія і театр набувають свого розвитку та популярності, «новий театр – для тих, хто не буде постійно ховатися за тінями класиків, а вийде на барикади Нового театру. Театру, який плакатиме і сміятиметься разом зі своїм часом і своїм народом.

Новітня драма – для театру тих, хто не боїться експериментувати і ризикувати, не боїться вийти за межі знаного» [4].

Сучасний драматург, літературний критик та просто людина небайдужа до сучасного українського театрального та літературного мистецтва Неда Неждана владно заявляє про існування і розвиток сучасної української драматургії не лише в Україні, але й за кордоном. Її п'єси перекладають різними мовами, вона представляє їх на численних міжнародних конкурсах і фестивалях, перекладає українською п'єси закордонних авторів, намагається змінити ставлення держави до розвитку драматургії, пропонуючи програми розвитку театрального мистецтва сучасної України, зміни до закону про театр.

Творчість та наукова діяльність Неди Нежданої заслуговує уваги не тільки літературознавців, критиків, театральних діячів, але й пересічних читачів, чи то глядачів, небайдужих до сучасної національної драматургії та театру.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ефект Нежданості // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://h.ua/story/257903/#xzzlro7IXBoX>.
2. Мірошниченко Н. Драматургія й театр: війна чи мир? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nejdana.ucoz.ua>.
3. Неда Неждана. Я вірю в театральну революцію // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ЛітАкцент – світ сучасної літератури: <http://litakcent.com>.
4. Неждана Н. Все одно не пишу гепі-ендів. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://postup.brama.com/usual.php>.
5. Неждана Н. Провокація іншості: П'єси. – К.: Український письменник, 2008. – 277 с.

А. ТКАЛИЧ

#### **«ПРОВОКАЦІЯ РАЗЛИЧНОГО» НЕДЫ НЕЖДАНОЙ: ЖАНРОВО-СТИЛЕВОЕ И ТЕМАТИЧЕСКОЕ РАЗНООБРАЗИЕ ПЬЕС**

Статья освещает творчество женщины-драматурга Неды Нежданої в контексте развития современной украинской драматургии на примере выбранных пьес «Провокация различного». Автор анализирует все представленные в сборнике произведения, обращает внимание на



жанровое, тематическое и стилевое разнообразие, творческий эксперимент драматурга, «расслоение» текстов, что, с одной стороны, скрывает настоящую авторскую позицию, а с другой – приводит к глубокому прочтению произведений, проблематики и характеров.

**Ключевые слова:** современная украинская женская драматургия, сюжет, персонаж, проблематика, жанр, стиль.

А. ТКАЛЫСН

### **«PROVOKATSIYA INSHOSTI» BY NEDA NEJDANA: PLAYS' GENRE, THEMATIC AND STYLISTIC VARIETY**

The given article deals with the arts of woman-playwright Neda Nejdana in the context of the development of modern Ukrainian drama after the example of Neda's selected works «Provokatsiya inshosti». The author gives the analysis of all the plays presented in the book, pays attention to their genre, thematic and stylistic variety, Neda Nejdana's artistic experiments, texts' «differentiations», that, on the one side, covers real author's artistic attitude, but on the other side – leads to deep reading of Neda's plays, their problems and characters.

**Key words:** modern Ukrainian woman drama, plot, character, problems, genre, style.

УДК 821.161.1 – 3.09 + 929 Гоголь

Галина УСАТЕНКО

### **ДІАЛОГІЧНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО МИСЛЕННЯ МИКОЛИ ГОГОЛЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ «НІС»)**

У статті порушено питання діалогічності як прояву само ідентифікації людини у літературі першої половини ХІХ ст. в контексті носологічного дискурсу світової міфології та літератури.

**Ключові слова:** діалогічність, ідентичність, буття людини, Ніс, самоусвідомлення.

Повість «Ніс» Миколи Гоголя входить до широкого носологічного дискурсу світової міфології та літератури.

У богів переважної більшості релігій світу прекрасно розвиненим є нюхові властивості та сам *ніс*. Так, навіть у невидимого іудейського бога Яхве добре проявляються і